

ISSN: 3060-4613

MAKTABGACHA
VA MAKTAB
TA'LIMI VAZIRLIGI

O'zbekiston
Milliy Pedagogika
Universiteti

№8(1)
2026

- 13.00.00 Pedagogika fanlari
- 13.00.01 Pedagogika nazariyasi. Pedagogik ta'limotlar tarixi
- 13.00.02 Ta'lim va tarbiya nazariyasi va metodikasi (sohalar bo'yicha)
- 13.00.03 Maxsus pedagogika
- 13.00.04 Jismoniy tarbiya va sport mashg'ulotlari nazariyasi va metodikasi
- 13.00.05 Kasb-hunar ta'limi nazariyasi va metodikasi
- 13.00.06 Elektron ta'lim nazariyasi va metodikasi (ta'lim sohaları va bosqichlari bo'yicha)
- 13.00.07 Ta'limda menejment
- 13.00.08 Maktabgacha ta'lim va tarbiya nazariyasi va metodikasi
- 13.00.09 Ijtimoiy pedagogika
- 07.00.00 Tarix fanlari
- 19.00.00 Psixologiya fanlari
- 01.00.00 Fizika-matematika fanlari
- 02.00.00 Kimyo fanlari
- 03.00.00 Biologiya fanlari
- 09.00.00 Falsafa fanlari
- 10.00.00 Filologiya fanlari
- 11.00.00 Geografiya fanlari

M

MAKTABGACHA VA MAKTAB TA'LIMI

Pedagogika, psixologiya fanlariga ixtisoslashgan ilmiy jurnal

MAKTABGACHA VA MAKTAB TA'LIMI

*Elektron nashr. 236 sahifa,
3-avgust, 2026-yil.*

BOSH MUHARRIR:

Karimova E'zoza Gapirjanovna – O'zbekiston Respublikasi Maktabgacha va maktab ta'limi vaziri

BOSH MUHARRIR O'RINBOSARI:

Ibragimova Gulsanam Ne'matovna – Pedagogika fanlari doktori, professor

TAHRIRIYAT KENGASHI A'ZOLARI

Ibragimov X.I. – pedagogika fanlari doktori, akademik
Shoumarov G'.B. – psixologiya fanlari doktori, akademik
Qirg'izboyev A.K. – Tarix fanlari doktori, professor
Jamoldinova O.R. – pedagogika fanlari doktori, professor
Sharipov Sh.S. – pedagogika fanlari doktori, professor
Shermuhhammadov B.Sh. – pedagogika fanlari doktori, professor
Ma'murov B.B. – pedagogika fanlari doktori, professor
Madraximova F.R. – pedagogika fanlari doktori, professor
Kalonov M.B. – iqtisodiyot fanlari doktori, professor
Nabiyev D.X. – iqtisodiyot fanlari doktori, professor
Qo'ldoshev Q. M. – iqtisodiyot fanlari doktori, professor
Ikramxanova F.I. – filologiya fanlari doktori, professor
Ismagilova F.S. – psixologiya fanlari doktori, professor (Rossiya)
Stoyuxina N.Yu. – psixologiya fanlari nomzodi, dotsent (Rossiya)
Magauova A.S. – pedagogika fanlari doktori, professor (Qozog'iston)
Rejep O'zyurek – psixologiya fanlari doktori, professor (Turkiya)
Wookyu Cha – Koreya milliy ta'lim universiteti rektori (Koreya)
Polonnikov A.A. – psixologiya fanlari nomzodi, dotsent (Belarus)
Mizayeva F. O. – Pedagogika fanlari doktori, dotsent
Baybayeva M.X. – pedagogika fanlari doktori, professor
Muxsiyeva A.T. – pedagogika fanlari doktori, professor
Aliyev B. – falsafa fanlari doktori, professor
Abdullayeva N. Sh. – Pedagogika fanlari doktori (DSc), professor
Doniyorov S. M. – “Yangi O'zbekiston” va “Pravda Vostoka” gazetalari tahririyati DM bosh muharriri, O'zbekiston Respublikasida xizmat ko'rsatgan jurnalist, filologiya fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent
G'afurov D. O. – falsafa fanlari doktori (Phd)
Shomurodov R.T. – iqtisodiyot fanlari nomzodi (PhD), dotsent
Mirzayeva F. O. – pedagogika fanlari doktori (DSc), dotsent
Jalilova S.X. – psixologiya fanlari nomzodi (PhD), dotsent
Bafayev M.M. – psixologiya fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent
Usmonova D.I. – Samarqand iqtisodiyot va servis institute dotsenti
Saifnazarov I. – falsafa fanlari doktori, professor
Nematov Sh.E. – pedagogika fanlari nomzodi (PhD)
Tillashayxova X.A. – psixologiya fanlari nomzodi (PhD), dotsent
Yuldasheva F.I. – pedagogika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent
Yuldasheva D.B. – filologiya fanlari bo'yicha falsafa (PhD) doktori, dotsent
Tangriyev A. T. – Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti kafedra professori
Ashurov R. R. – psixologiya fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent
Panjiyev M. A. – Qashqadaryo viloyati Maktabgacha va maktab ta'limi boshqarmasi boshlig'ining birinchi o'rinbosari
Xudayberganov N. A. – Xorazm Ma'mun akademiyasi Tabiiy fanlar bo'limining katta ilmiy xodimi, biologiya fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)
Vaxobov Anvar Abdusattor o'g'li – Pedagogika fanlari bo'yicha falsafa doktori, dotsent

Muassis: “Tadbirkor va ishbilarmon” MChJ

Hamkorlarimiz: O'zbekiston Respublikasi Maktabgacha va maktab ta'limi vazirligi, O'zbekiston milliy pedagogika universiteti

EDITOR-IN-CHIEF:

Karimova E'zoza Gapirzhanovna – Minister of Perschool and School Education of the Republic of Uzbekistan

DEPUTY EDITOR-IN-CHIEF:

Ibragimova Gulsanam Ne'matovna – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

EDITORIAL BOARD MEMBERS:

Ibragimov X.I. – Doctor of Pedagogical Sciences, Academician

Shoumarov G'. B. – Doctor of Psychological Sciences, Academician

Qirg'izboyev A. K. – Doctor of Historical Sciences, Professor

Jamoldinova O.R. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

Sharipov Sh.S. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

Shermuhhammadov B.Sh. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

Ma'murov B.B. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

Madraximova F.R. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

Kalonov M.B. – Doctor of Economic Sciences, Professor

Nabiyev D.X. – Doctor of Economic Sciences, Professor

Koldoshev K. M. – Doctor of Economic Sciences, Professor

Ikramxanova F.I. – Doctor of Philological Sciences, Professor

Ismagilova F.S. – Doctor of Psychological Sciences, Professor (Russia)

Stoyuxina N.Yu. – Candidate of Psychological Sciences (PhD), Associate Professor (Russia)

Magauova A.S. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor (Kazakhstan)

Rejep O'zyurek – Doctor of Psychological Sciences, Professor (Turkey)

Wookyu Cha – President of the National University of Education, Korea (South Korea)

Polonnikov A.A. – Candidate of Psychological Sciences (PhD), Associate Professor (Belarus)

Mizayeva F. O. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

Baybayeva M.X. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

Muxsiyeva A.T. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

Aliyev B. – Doctor of philosophy, professor

Abdullayeva N. Sh. – Doctor of Pedagogical Sciences (DSc), Professor

Doniyorov S. M. – Editor-in-Chief of the DM Editorial Office of the newspapers “Yangi O'zbekiston” and “Pravda Vostoka”, Honored Journalist of the Republic of Uzbekistan, Doctor of Philosophy (PhD) in Philology, Associate Professor

Gafurov D. O. – Doctor of Philosophy (PhD)

Shomurodov R.T. – Candidate of Economic Sciences (PhD), Associate Professor

Mirzayeva F. O. – Doctor of Pedagogical Sciences (DSc), Associate Professor

Jalilova S.X. – Candidate of Psychological Sciences (PhD), Associate Professor

Bafayev M.M. – Doctor of Philosophy in Psychological Sciences (PhD), Associate Professor

Usmonova D.I. – Associate Professor, Samarkand Institute of Economics and Service

Saifnazarov I. – Doctor of philosophy, professor

Nematov Sh.E. – Candidate of Pedagogical Sciences (PhD)

Tillashayxova X.A. – Candidate of Psychological Sciences (PhD), Associate Professor

Yuldasheva F.I. – Doctor of Philosophy in Pedagogical Sciences (PhD), Associate Professor

Yuldasheva D.B. – Doctor of Philosophy (PhD) in Philological Sciences, Associate Professor

Tangriyev A.T. – is a professor of Tashkent State University of Economics

Ashurov R. R. – Doctor of Philosophy (PhD) in Psychology, Associate Professor

Panjiyev M. A. – First Deputy Head of the Department of Preschool and School Education of the Kashkadarya Region

Khudaiberganov N. A. – Senior Researcher of the Department of Natural Sciences of the Khorezm Mamun

Academy, Doctor of Philosophy (PhD) in Biological Sciences

Vakhobov Anvar Abdusattor oğlu – Doctor of Philosophy in Pedagogical Sciences, Associate Professor

“Maktabgacha va maktab ta'limi” jurnali O'zbekiston Respublikasi Oliy attestatsiya komissiyasining quyidagi qarorlariga asosan pedagogika va psixologiya fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD) hamda fan doktori (DSc) ilmiy darajasiga talabgorlarning dissertatsiyalaridagi asosiy ilmiy natijalarni chop etish uchun milliy ilmiy nashrlar ro'yxatiga kiritilgan:

Pedagogika fanlari bo'yicha: OAK Kengashi tavsiyasi (26.08.2024-y., №11-05-4381/01) asosida:

- Ekspert kengashi (29.10.2024-y., №10)
- Rayosat qarori (31.10.2024-y., №363/5)

Psixologiya fanlari bo'yicha: Toshkent davlat pedagogika universiteti murojaatiga asosan OAK tavsiyasi (24.04.2025-y., №11-05-2566/01):

- Ekspert kengashi (25.05.2025-y., №10)
- Rayosat qarori (08.05.2025-y., №370/5)

“Maktabgacha va maktab ta'limi”
jurnali

26.09.2023-yildan

O'zbekiston Respublikasi Prezidenti
Administratsiyasi huzuridagi Axborot
va ommaviy kommunikatsiyalar
agentligi tomonidan **№C-5669363**
reyestr raqami tartibi bo'yicha
ro'yxatdan o'tkazilgan.

Litsenziya raqami: **№136361**

MUNDARIJA

Sun'iy intellekt muhitida o'sib kelayotgan Alfa avlodining shaxsiy va psixik rivojlanishi	10
Jo'rayeva Dilfuza Abdug'aniyevna	
Teng yonli uchburchak xossalari va kesmaning o'rta perpendikulyari xossalardan foydalangan holda masalalar yechish	13
Namozov Diyorbek Baxtiyor o'g'li	
Xiva xonligining siyosiy boshqaruv modeli: Buxoro va Qo'qon xonliklari bilan qiyosiy tahlili.....	17
Mutallibjonov Boburmirzo	
Boshlang'ich sinfda informatika fanini o'qitish metodikasi	26
Nosirova Feruza Baxadir qizi	
Funksional savodxonlik asosida bo'lajak boshlang'ich ta'lim o'qituvchilarini professional rivojlantirishning strukturaviy-faoliyatli modeli.....	30
Gafurova Mahfuza Abbosovna	
Mutafakkirlar asarlarida bolalar faolligini shakllantirishda o'yinlardan foydalanishning yoritilishi	35
Ravshanova Uldona Narziboyevna	
Ijtimoiy-madaniy qadriyatlar variatsiyasi sharoitida talabalarda kitobxonlik madaniyatini rivojlantirish mazmuni	39
Vorisova Barnoxon Olimjon qizi	
Huquqiy ta'lim va huquqiy tarbiya integratsiyasi orqali yoshlar orasida huquqbuzarliklarning oldini olish	43
Habibjonov Izzatbek Dilshodjon o'g'li	
Bo'lajak o'qituvchilarning tanqidiy va refleksiv tafakkurini rivojlantirishda antfragil yondashuvning o'rni.....	51
G'ulomjonova Ziyodaxon A'zamjon qizi	
Badiy adabiyotning yoshlar tarbiyasidagi didaktik imkoniyatlari	57
Irisboyeva Xotiraxon Utbasarovna	
Talabalarining o'quv amaliyoti jarayonida kasbiy mobilligini rivojlantirishda dual ta'limga asoslangan metodikani takomillashtirish	61
G'ofurov To'liqinjon	
Didactic Opportunities of Content and Language Integrated Learning (CLIL) Technology in English Language Teaching	67
Ismailova Aziza Dilshodovna	
Фольклорные источники в историко-географическом изучении памятников Устюрта.....	72
Канаатов Есимкан	
Xorijiy davlatlar tajribasida o'zgarishlarni boshqarish ko'nikmalarini rivojlantirish amaliyoti.....	76
Abdullayev Amirulla Xazratovich	
Algoritmik faollikni rivojlantirishning zamonaviy metodik yondashuvi	81
Pardayeva Kamola Sultonovna	
Sun'iy intellekt va startap ekotizimi asosida talabalarining tadbirkorlik ko'nikmalarini rivojlantirish	86
Imomaliyev Quvvat Choriyevich	
Maktab ta'limida o'qitish sifatini baholashning ko'p tarmoqli raqamli-diaagnostik tizimini joriy etish va boshqarish	91
Nurmetov Tursunbek Kenjayevich	
Event ta'lim texnologiyasi vositasida talabalarining o'qish samaradorligini oshirish	96
Latipova Ma'rifat Salohiddin qizi, Bo'tayeva Saodat Xudoyor qizi	
Texnologik ta'lim yo'nalishi talabalarining malakaviy va pedagogik amaliyotlari uzviyligini ta'minlashning metodik modeli	99
Mardonov Maqsudbek Maxmudovich	
Nogironligi bo'lgan bolalarni tarbiyalayotgan oilalarga ijtimoiy-psixologik yordam ko'rsatishning nazariy-metodologik asoslari	103
Umarova Umidaxon Ibaydullayevna	

Chizmachilik darslarida animatsiyali modellarni qo'llashning pedagogik asoslari	108
<i>Xo'janiyozov Shokir Rustamovich</i>	
Fanlararo aloqadorlik asosida tibbiyot oliy ta'lim muassasalarida ingliz tilini o'qitish metodikasi va uning eksperimental samaradorligi	114
<i>Isroilova E'zoza Akmal qizi</i>	
Umumiy o'rta ta'lim tashkilotlarida ingliz tilini o'qitishda veb-kvestlar va raqamli keyslarni samarali qo'llash usullari	119
<i>Shermatova Ra'no O'ktam qizi, Baxodirova Gulnoz Kamalovna</i>	
Xalq og'zaki ijodi asosida bo'lajak boshlang'ich sinf o'qituvchilarining kreativ faoliyatini takomillashtirish texnologiyalari	124
<i>Abduraximova Muxabbat Allayevna</i>	
Bo'lajak fizika o'qituvchilarini nanotexnologiya sohasidagi bilimlarni taqdim etishga va o'qitishga tayyorlash metodikasi	129
<i>Sottarov Abduvali Umirqulovich</i>	
Raqamli ta'lim muhitida talabalarning raqamli tafakkurini rivojlantirishning pedagogik mexanizmlarini takomillashtirish	133
<i>Nuraliyeva Feruza Abdusalim qizi</i>	
Emotsional intellekt va raqamli kommunikatsiya: yoshlar psixologiyasida zamonaviy tendensiyalar	137
<i>Qahharov Nuriddin Sherbek o'g'li</i>	
Kichik maktab yoshidagi o'quvchilarda "o'quv burnout" (o'qishga nisbatan charchash va sovish) holatining oldini olishda motivatsion pedagogik texnologiyalar	142
<i>Babajanova Gulmira Muratbayevna</i>	
Linguopragmatic Errors in Artificial Intelligence-Generated Translations	147
<i>Aytmuxamedova Durdona Jasur qizi</i>	
Клинические особенности аллергодерматозов у лиц, проживающих в Ташкентской области	153
<i>Абдуллаева Ф. Б., Саипова Н. С.</i>	
Tyutorlik faoliyatining pedagogik ahamiyati	160
<i>Ashirova Gulnora Xayrullayevna</i>	
Innovatsion yondashuv asosida bo'lajak boshlang'ich sinf o'qituvchilarida kasbga yo'naltirish metodikasini takomillashtirish	164
<i>Nurmuratova Iroda Nuriddinovna</i>	
Maktabgacha yoshdagi bolalarni maktabga tayyorlashda diqqat yetishmasligi va giperfaollik: mnemotexnik korreksiya	169
<i>Egamberdiyeva Xuriyat Egamberdiyevna, Kaxxarova Ozoda Abdimo'minovna</i>	
The Historical Development of Translation	173
<i>Sharopova Gulnoza Odil qizi</i>	
Integratsiya jarayonlarini samarali boshqarishga yo'naltirilgan metodik tizim	176
<i>L. T. Xudaybergenova</i>	
Multimodal matnlarni tanlash va dalillarga asoslangan o'quv topshiriqlari metodikasini ishlab chiqish	180
<i>G'ofurova Dilshodaxon Toxirjon qizi</i>	
Bo'lajak tibbiyot xodimlarining diagnostik kompetensiyalarini shakllantirishda innovatsion ta'lim texnologiyalarining o'rni: ilmiy adabiyotlar sharhi	186
<i>Xalimova S. A.</i>	
The Role and Opportunities of Artificial Intelligence (AI) in the Management of Educational Institutions	191
<i>Abduqahorova Lobar Oybekovna</i>	
Malaka oshirish jarayonida maktab direktorlarining mediakompetentligini rivojlantirishning tashkiliy-boshqaruv mexanizmi	197
<i>Xidirova Maftuna Ilhom qizi</i>	
Maktabgacha ta'lim muassasalarida iqtisodiy tarbiya berishda STEAM va an'anaviy usullarning qiyosiy tahlili	205
<i>Boltayeva Nasiba Ilhom qizi</i>	

Kasb-hunar ta'limida elektromobillar va robototexnika yo'nalishlarini rivojlantirish: xalqaro hamkorlik tajribasi va "2+1" dual ta'lim modeli.....	209
<i>Dushanov Nuriddin Qo'ldoshovich, Suvonov Murodjon Abdurahmon o'g'li, Ibragimova Dinara Rustam qizi, Karimova Oygul Ro'ziyevna, Avliyoqulov Muxammad Mustafoyevich</i>	
Multimodal matnlarni tanlash va dalillarga asoslangan o'quv topshiriqlarining metodikasini ishlab chiqish ...	212
<i>G'ofurova Dilshodaxon Toxirjon qizi</i>	
Maktabgacha ta'limda "ijodiy faoliyat" va "kreativlik" konseptlarining nazariy-metodologik interpretatsiyasi...	218
<i>Komila Aytmuratova</i>	
Bo'lajak chet tili o'qituvchilarining leksik kompetensiyasini shaxsga yo'naltirilgan ta'lim texnologiyasi asosida rivojlantirishga doir mashqlar tipologiyasining samaradorligi.....	222
<i>Maxmudova Feruza Salimjonovna</i>	
O'zbek va rus nasrida oilaviy munosabatlarning badiiy-psixologik talqini	227
<i>Qurbonova Malika Toxir qizi</i>	
O'quv-biluv kompetensiyasining nazariy asoslari va zamonaviy pedagogik yondashuvlar	230
<i>Saydaxmedova Barno Batirovna</i>	

O'QUV-BILUV KOMPETENSIYASINING NAZARIY ASOSLARI VA ZAMONAVIY PEDAGOGIK YONDASHUVLAR

Saydaxmedova Barno Batirovna

O'zbekiston milliy pedagogika universiteti mustaqil tadqiqotchisi

ORCID: 0009-0000-4972-5246

Annotatsiya: Mazkur maqolada zamonaviy oliy ta'lim tizimida o'quv-biluv kompetensiyasining nazariy asoslari hamda pedagogik mohiyati kompetensiyaviy yondashuv nuqtai nazaridan tahlil qilinadi. Tadqiqot davomida ilmiy-pedagogik adabiyotlarni tahlil qilish, qiyosiy tahlil, tizimli yondashuv va umumlashtirish metodlaridan foydalanildi. Natijalar o'quv-biluv kompetensiyasining motivatsion, kognitiv, operatsion-faoliyat, refleksiv va baholash komponentlaridan tashkil topgan integrativ pedagogik hodisa ekanligini ko'rsatdi.

Kalit so'zlar: kompetensiya, o'quv-biluv kompetensiyasi, kompetensiyaviy yondashuv, oliy ta'lim, pedagogika, raqamli ta'lim muhiti, mustaqil ta'lim.

Abstract: This article analyzes the theoretical foundations and pedagogical essence of learning-cognitive competence in the modern higher education system from the perspective of the competency-based approach. The study employs methods of scientific and pedagogical literature analysis, comparative analysis, the systems approach, and generalization. The findings indicate that learning-cognitive competence is an integrative pedagogical phenomenon consisting of interconnected motivational, cognitive, operational-activity, reflective, and evaluative components.

Key words: competence, learning-cognitive competence, competency-based approach, higher education, pedagogy, digital learning environment, independent learning.

Аннотация: В данной статье анализируются теоретические основы и педагогическая сущность учебно-познавательной компетентности в системе современного высшего образования с позиций компетентностного подхода. В ходе исследования использованы методы анализа научно-педагогической литературы, сравнительного анализа, системного подхода и научного обобщения. Полученные результаты показали, что учебно-познавательная компетентность представляет собой интегративный педагогический феномен, включающий взаимосвязанные мотивационный, когнитивный, операционально-деятельностный, рефлексивный и оценочный компоненты.

Ключевые слова: компетенция, учебно-познавательная компетентность, компетентностный подход, высшее образование, педагогика, цифровая образовательная среда, самостоятельное обучение.

KIRISH

XXI asrda raqamli transformatsiya jarayonlari jamiyatning barcha sohalari qatori ta'lim tizimiga ham sezilarli ta'sir ko'rsatmoqda. Axborot-kommunikatsiya texnologiyalarining jadal rivojlanishi, sun'iy intellekt vositalarining ta'lim jarayoniga kirib kelishi hamda ta'limning raqamlashtirilishi oliy ta'lim muassasalari oldiga mutlaqo yangi vazifalarni qo'yimoqda. Endilikda ta'lim sifati talabani o'zlashtirgan bilimlari hajmi bilan emas, balki bilimlarni mustaqil egallashi, ularni tahlil qilishi, yangi vaziyatlarda qo'llashi va uzluksiz rivojlantira olishi bilan baholanmoqda. Mazkur holat kompetensiyaviy yondashuvning ta'lim tizimidagi ahamiyatini yanada oshirmoqda.

Bugungi kunda dunyoning rivojlangan mamlakatlarida kompetensiyaga asoslangan ta'lim modeli oliy ta'lim sifatini ta'minlashning muhim omili sifatida e'tirof etilmoqda. Ushbu model ta'lim oluvchining bilim, ko'nikma va malakalarini real hayotiy hamda kasbiy faoliyatda samarali qo'llay olishiga yo'naltirilganligi bilan an'anaviy ta'lim modelidan farq qiladi. Ayniqsa, o'quv-biluv kompetensiyasi barcha tayanch kompetensiyalar orasida markaziy o'rin egallaydi. Chunki aynan mazkur kompetensiya shaxsning mustaqil ta'lim olishi, tanqidiy fikrlashi, muammolarni hal etishi hamda o'z bilimlarini muntazam yangilab borishini ta'minlaydi.

O'zbekiston Respublikasida ham oliy ta'lim tizimini modernizatsiya qilish, raqamli ta'lim muhitini rivojlantirish va kompetensiyaviy yondashuvni joriy etishga qaratilgan keng ko'lamli islohotlar amalga oshirilmoqda.

Davlat tomonidan qabul qilingan normativ-huquqiy hujjatlar oliy ta'limda raqamli texnologiyalarni keng joriy etish, talabalarning mustaqil ta'lim faoliyatini qo'llab-quvvatlash hamda zamonaviy kompetensiyalarga ega mutaxassislarni tayyorlashni ustuvor vazifa sifatida belgilaydi.

MAVZUGA OID ADABIYOTLAR SHARHI

Kompetensiyaviy yondashuv bugungi kunda pedagogika fanining eng dolzarb ilmiy yo'nalishlaridan biri hisoblanadi. Mazkur masala yuzasidan mahalliy, MDH va xorijiy olimlar tomonidan ko'plab ilmiy tadqiqotlar olib borilgan.

Mahalliy olimlardan N. A. Muslimov kompetensiyani shaxsning kasbiy va o'quv faoliyatidagi integrativ sifati sifatida tavsiflaydi hamda o'quv-biluv kompetensiyasini mustaqil bilim olish, o'quv faoliyatini tashkil etish va olingan bilimlarni amaliyotda qo'llash qobiliyati bilan bog'laydi [2].

B. X. Xodjayev kompetensiyaviy yondashuvning asosiy maqsadi bilimlarni real hayotiy vaziyatlarda qo'llay oladigan shaxsni shakllantirish ekanligini ta'kidlaydi [5]. S. E. Sultonov esa kompetensiyani bilim, ko'nikma, tajriba va qadriyatlarning integratsiyasi sifatida izohlaydi [4].

MDH olimlari A. V. Xutorskoy, I. A. Zimnyaya, E. F. Zeyer, V. V. Serikov va Yu. P. Tatur kompetensiyaviy yondashuvning nazariy asoslarini chuqur ishlab chiqqanlar. Ularning tadqiqotlarida kompetensiyaning tarkibiy komponentlari, shaxsiy rivojlanish bilan bog'liqligi hamda faoliyatga yo'naltirilgan mazmuni batafsil yoritilgan.

Ayniqsa, I. A. Zimnyaya kompetensiyaning motivatsion, kognitiv, faoliyat, qadriyat hamda emotsional-irodaviy komponentlarini ajratib ko'rsatadi [8].

Xorijiy tadqiqotchilar R. Klein-Collins, J. Gervais, C. Sturgis, K. Casey va G. E. Thibault kompetensiyaga asoslangan ta'limni natijaga yo'naltirilgan model sifatida tavsiflaydilar. Ularning fikricha, talabaning rivojlanishi o'quv vaqtiga emas, balki kompetensiyalarni amalda namoyon eta olish darajasiga bog'liq bo'lishi lozim. Ilmiy manbalar tahlili shuni ko'rsatadiki, mavjud tadqiqotlarda kompetensiya va o'quv-biluv kompetensiyasining nazariy asoslari yetarli darajada yoritilgan bo'lsa-da, ularning raqamli ta'lim muhiti sharoitidagi rivojlanish mexanizmlari, tarkibiy modeli hamda zamonaviy pedagogik yondashuvlar bilan integratsiyasi to'liq ochib berilmagan.

Mazkur maqolaning o'ziga xosligi ham aynan ushbu jihatlarni tizimli tahlil qilish va mualliflik yondashuvini taklif etishdan iborat. Unda mavjud ilmiy yondashuvlar qiyosiy tahlil qilinib, ularning umumiy va farqli jihatlari tizimlashtiriladi hamda raqamli ta'lim muhiti sharoitida o'quv-biluv kompetensiyasining motivatsion, kognitiv, operatsion-faoliyat, refleksiv va baholash komponentlaridan iborat integrativ modeli nazariy jihatdan asoslanadi.

TADQIQOT METODOLOGIYASI

Mazkur tadqiqot nazariy-pedagogik xususiyatga ega bo'lib, unda ilmiy-pedagogik adabiyotlarni tahlil qilish, qiyosiy-pedagogik tahlil, tizimli yondashuv, kontent tahlili, sintez va umumlashtirish metodlaridan foydalanildi. Qiyosiy tahlil metodi yordamida O'zbekiston, MDH va xorijiy olimlarning kompetensiyaga oid ilmiy qarashlari o'zaro taqqoslandi, ularning umumiy va farqli jihatlari aniqlanib, o'quv-biluv kompetensiyasining nazariy asoslari tizimlashtirildi.

Kontent tahlili orqali kompetensiya tushunchasining mazmuni, tarkibiy komponentlari hamda zamonaviy pedagogik yondashuvlarda qo'llanilishi o'rganildi. Tizimli yondashuv esa o'quv-biluv kompetensiyasini o'zaro bog'liq motivatsion, kognitiv, operatsion-faoliyat, refleksiv va baholash komponentlaridan iborat yaxlit pedagogik tizim sifatida talqin qilish imkonini berdi.

TAHLIL VA NATIJALAR

Tadqiqot davomida o'quv-biluv kompetensiyasiga oid mahalliy va xorijiy ilmiy manbalar qiyosiy-pedagogik tahlil qilindi. Tahlil natijalari shuni ko'rsatdiki, so'nggi yillarda ta'lim natijalarini kompetensiyalar asosida baholash konsepsiyasi pedagogika fanining ustuvor yo'nalishlaridan biriga aylangan. An'anaviy ta'lim modelida asosiy e'tibor bilim, ko'nikma va malakalarni shakllantirishga qaratilgan bo'lsa, kompetensiyaviy yondashuv ta'lim oluvchining real hayotiy va kasbiy vaziyatlarda samarali faoliyat yuritish qobiliyatini rivojlantirishni asosiy natija sifatida belgilaydi. Ushbu yondashuvning markazida talabaning mustaqil bilim olishi, o'z faoliyatini boshqarishi, muammolarni hal etishi hamda uzluksiz o'qib-o'rganishga tayyorligi turadi.

O'zbekiston olimlarining ilmiy qarashlari tahlili shuni ko'rsatadiki, o'quv-biluv kompetensiyasi talabaning mustaqil ta'lim faoliyatini tashkil etishi bilan uzviy bog'liq.

Jumladan, N. A. Muslimov kompetensiyani bilim, ko'nikma va malakalarni amaliy faoliyatda qo'llash imkonini beruvchi integrativ sifat sifatida talqin qiladi. Olimning fikricha, bo'lajak mutaxassis faqat nazariy bilimlarga ega bo'lishi yetarli emas, balki o'z bilimlarini yangi vaziyatlarda qo'llay olishi, mustaqil qaror qabul qilishi hamda kasbiy muammolarni hal eta olishi zarur [2]. Ushbu yondashuv o'quv-biluv kompetensiyasining amaliy yo'naltirilganligini namoyon etadi.

B. X. Xodjayev kompetensiyaviy yondashuvning asosiy maqsadi shaxsni mustaqil fikrlashga va bilimlarni real hayotiy vaziyatlarda qo'llashga tayyorlashdan iborat ekanligini ta'kidlaydi [5]. S. E. Sultonov esa kompetensiyani bilim, ko'nikma, tajriba va qadriyatlarining uyg'unlashgan natijasi sifatida izohlaydi [4]. R. X. Djurayev interfaol metodlar hamda talabani faol ishtirokini kompetensiyani rivojlantirishning muhim sharti deb hisoblaydi [6].

MDH olimlarining ilmiy ishlari kompetensiyani psixologik va didaktik mohiyatini yanada chuqurroq ochib beradi. A. V. Xutorskoy kompetensiyani shaxsning maqsad qo'yish, o'quv faoliyatini rejalashtirish, nazorat qilish va refleksiya qilish qobiliyatlari bilan bog'laydi [11]. I. A. Zimnyaya kompetensiyani motivatsion, kognitiv, faoliyat, qadriyatli hamda emotsional-irodaviy komponentlarini ajratib ko'rsatib, kompetensiya va kompetentlik tushunchalarining o'zaro farqini ilmiy jihatdan asoslaydi [8]. E. F. Zeyer kompetensiyani dinamik tabiatiga e'tibor qaratib, uning faoliyat jarayonida shakllanishini ta'kidlaydi [7]. V. V. Serikov kompetensiyaviy yondashuvni shaxsga yo'naltirilgan ta'limning mantiqiy davomi sifatida izohlaydi [9]. Yu. P. Tatur esa kompetensiyani shakllanishida shaxsiy fazilatlarining ham muhim ahamiyat kasb etishini qayd etadi [10].

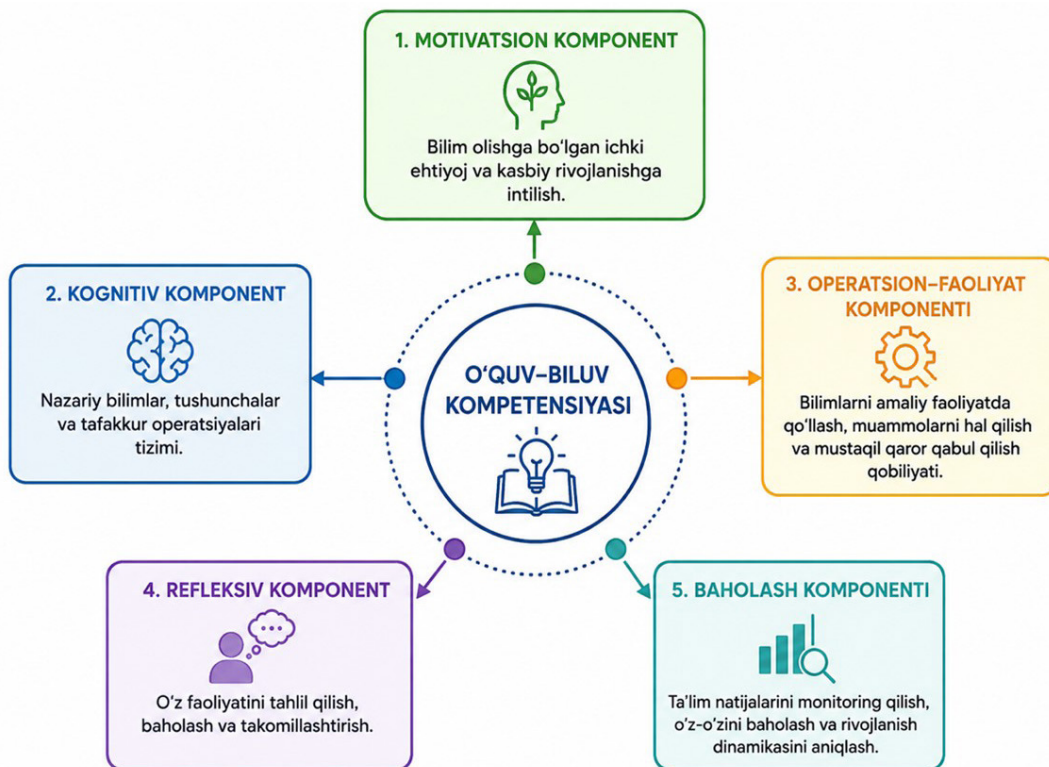
Xorijiy olimlarning ilmiy qarashlari tahlili kompetensiyaviy ta'limning natijaga yo'naltirilgan model sifatida rivojlanayotganini ko'rsatadi. J. Gervais kompetensiyaga asoslangan ta'limni bilim, ko'nikma, qadriyat va xulq-atvorning yaxlit tizimi sifatida tavsiflaydi [1]. C. Sturgis va K. Casey talabani rivojlanishini o'quv vaqtiga emas, balki kompetensiyalarni egallash darajasi bilan belgilash zarurligini ilmiy jihatdan asoslaydilar [3].

Olib borilgan qiyosiy tahlil natijasida o'quv-biluv kompetensiyasiga oid ilmiy yondashuvlarning umumiy va farqli jihatlari tizimlashtirildi.

1-jadval: O'quv-biluv kompetensiyasiga oid ilmiy yondashuvlarning qiyosiy tavsifi

Olimlar	Asosiy yondashuv	Ustuvor jihat
O'zbekiston olimlari	Mustaqil ta'lim va kasbiy tayyorgarlik	Bilimlarni amaliyotda qo'llash
MDH olimlari	Psixologik-pedagogik yondashuv	Kompetensiyani tarkibiy tuzilishi
Xorijiy olimlar	Natijaga yo'naltirilgan ta'lim	Kompetensiyalarni baholash va amaliy namoyon etish

Jadval tahlili shuni ko'rsatadiki, barcha ilmiy maktablar kompetensiyani integrativ hodisa sifatida e'tirof etsalar-da, ularning ilmiy yondashuvlarida muayyan farqlar mavjud. O'zbekiston olimlari asosan amaliy tayyorgarlik va mustaqil ta'lim masalalariga e'tibor qaratgan bo'lsalar, MDH olimlari kompetensiyani psixologik tuzilishi va tarkibiy komponentlarini chuqurroq yoritadilar. Xorijiy tadqiqotchilar esa kompetensiyaga asoslangan ta'limning natijadorligi hamda baholash mexanizmlarini takomillashtirish masalalariga ko'proq e'tibor qaratadilar. Olib borilgan tahlillar asosida o'quv-biluv kompetensiyasining tarkibiy komponentlari aniqlandi (1-rasm).

1-rasm: O'quv-biluv kompetensiyasining tarkibiy komponentlari

Raqamli ta'lim muhitining rivojlanishi mazkur komponentlarning mazmunini yanada boyitmoqda. Xususan, motivatsion komponentda raqamli ta'lim resurslariga nisbatan ijobiy munosabat shakllansa, kognitiv komponent elektron axborot bilan ishlash ko'nikmalari hisobiga kengayadi. Operatsion-faoliyat komponenti virtual laboratoriyalar, masofaviy ta'lim platformalari hamda sun'iy intellekt vositalaridan foydalanish orqali rivojlanadi. Refleksiv va baholash komponentlari esa elektron portfolio, ta'lim analitikasi hamda adaptiv baholash tizimlari yordamida takomillashadi. Olib borilgan tahlillar asosida mavjud ilmiy yondashuvlar umumlashtirildi va quyidagi mualliflik ta'rifi taklif etildi. O'quv-biluv kompetensiyasi – talabning mustaqil ravishda bilimlarni izlash, tanlash, tahlil qilish, o'zlashtirish va amaliy faoliyatda qo'llash, o'z o'quv faoliyatini rejalashtirish, nazorat qilish hamda baholash imkonini beruvchi motivatsion, kognitiv, operatsion-faoliyat, refleksiv va baholash komponentlarining o'zaro integratsiyasidan tashkil topgan dinamik pedagogik tizimdir. Mazkur ta'rifning ilmiy yangiligi shundaki, u o'quv-biluv kompetensiyasini faqat bilish faoliyatining natijasi sifatida emas, balki raqamli ta'lim muhiti sharoitida uzluksiz rivojlanib boruvchi integrativ pedagogik tizim sifatida talqin qiladi. Ushbu yondashuv o'quv-biluv kompetensiyasining zamonaviy mazmunini ochib berish bilan birga, uni rivojlantirish metodikasini ishlab chiqish uchun nazariy asos yaratadi.

XULOSA VA TAKLIFLAR

Olib borilgan nazariy-pedagogik tahlillar shuni ko'rsatdiki, o'quv-biluv kompetensiyasi zamonaviy oliy ta'lim tizimining asosiy tayanch kompetensiyalaridan biri bo'lib, talabning mustaqil bilim olish, axborotni izlash, tahlil qilish, umumlashtirish hamda amaliy faoliyatda qo'llash qobiliyatlarini ifodalovchi integrativ pedagogik hodisa hisoblanadi. Kompetensiyaviy yondashuvning rivojlanishi natijasida mazkur tushunchaning mazmuni kengayib, u nafaqat bilim, ko'nikma va malakalarni, balki motivatsiya, refleksiya, tanqidiy fikrlash, muammolarni hal qilish hamda uzluksiz o'z-o'zini rivojlantirish kabi sifatlarni ham qamrab olmoqda.

Mahalliy, Rossiya va xorijiy olimlarning ilmiy qarashlarini qiyosiy tahlil qilish natijasida ularning umumiy jihati kompetensiyani shaxsning samarali faoliyat yuritishini ta'minlaydigan integrativ sifat sifatida talqin qilishida namoyon bo'ldi. Biroq mahalliy olimlar asosan kompetensiyaning kasbiy-pedagogik jihatlariga, Rossiya olimlari uning psixologik-didaktik asoslariga, xorijiy tadqiqotchilar esa natijaga yo'naltirilgan ta'lim modeli hamda kompetensiyalarni baholash mexanizmlariga ko'proq e'tibor qaratganliklari aniqlandi.

Tadqiqot davomida o'quv-biluv kompetensiyasining motivatsion, kognitiv, operatsion-faoliyat, refleksiv va baholash komponentlaridan iborat tarkibiy modeli tizimlashtirildi. Mazkur komponentlarning o'zaro uyg'unligi talabning bilim olish jarayonini samarali tashkil etish, mustaqil ta'lim faoliyatini boshqarish hamda kasbiy rivojlanishini ta'minlashda muhim omil ekanligi asoslandi.

Shuningdek, ilmiy adabiyotlar tahlili mavjud tadqiqotlarda o'quv-biluv kompetensiyasining nazariy jihatlarini keng yoritilgan bo'lsa-da, uning raqamli ta'lim muhiti sharoitidagi pedagogik mohiyati, tarkibiy komponentlarining o'zaro integratsiyasi hamda zamonaviy pedagogik texnologiyalar bilan bog'liqligi yetarli darajada tizimlashtirilmaganligini ko'rsatdi. Mazkur maqolaning ilmiy yangiligi aynan ushbu bo'shliqni to'ldirishga qaratilgan bo'lib, o'quv-biluv kompetensiyasining integrativ modeli va mualliflik talqini nazariy jihatdan asoslandi. Olingan natijalar asosida quyidagi takliflar ilgari suriladi:

- oliy ta'lim muassasalarining o'quv dasturlarini kompetensiyaviy yondashuv asosida takomillashtirish hamda o'quv-biluv kompetensiyasini rivojlantirishga yo'naltirilgan mazmun bilan boyitish maqsadga muvofiq;
- raqamli ta'lim muhiti imkoniyatlaridan samarali foydalanish orqali talabalarning mustaqil ta'lim faoliyatini qo'llab-quvvatlaydigan pedagogik texnologiyalarni keng joriy etish zarur;
- o'quv-biluv kompetensiyasining motivatsion, kognitiv, operatsion-faoliyat, refleksiv va baholash komponentlarini aniqlashga xizmat qiluvchi diagnostik mezonlar hamda baholash indikatorlarini ishlab chiqish tavsiya etiladi;
- elektron ta'lim platformalari, virtual laboratoriyalar, adaptiv o'qitish tizimlari va sun'iy intellekt asosidagi ta'lim vositalaridan foydalanish orqali talabalarning o'quv-biluv kompetensiyasini rivojlantirish metodikasini takomillashtirish lozim;
- kelgusidagi tadqiqotlarda raqamli ta'lim muhitida o'quv-biluv kompetensiyasini rivojlantirishning pedagogik modeli, mezonlari va samaradorligini tajriba-sinov ishlari asosida baholash maqsadga muvofiq.

Shunday qilib, o'quv-biluv kompetensiyasining nazariy asoslarini zamonaviy pedagogik yondashuvlar nuqtai nazaridan tizimli tahlil qilish uning mazmunini yanada chuqurroq anglash, kompetensiyaviy ta'limni takomillashtirish hamda raqamli ta'lim muhiti sharoitida talabalarning mustaqil ta'lim faoliyatini samarali tashkil etish uchun muhim nazariy-metodologik asos bo'lib xizmat qiladi. Mazkur xulosalar dissertatsiyaning keyingi bosqichlarida o'quv-biluv kompetensiyasini rivojlantirish metodikasini ishlab chiqish va tajriba-sinov ishlari orqali uning samaradorligini asoslash uchun ilmiy poydevor vazifasini bajaradi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati:

1. Gervais J. The Operational Definition of Competency-Based Education // The Journal of Competency-Based Education. – 2016. – Vol. 1, No. 2. – P. 98–106.
2. Muslimov N. A. Kasbiy kompetentlik va pedagogik mahorat asoslari. – Toshkent: Fan va texnologiya, 2016. – 84 b.
3. Sturgis C., Casey K. Quality Principles for Competency-Based Education. – Aurora Institute (iNACOL), 2018.
4. Sultonov S. E. Pedagogikada kompetensiya tushunchasi va uning ilmiy talqinlari // Pedagogik ta'lim jurnali. – 2022. – № 3. – 47 b.
5. Xodjayev B. X. Umumiy pedagogika nazariyasi va amaliyoti. – Toshkent: Sano-standart, 2017. – 112 b.
6. Djurayev R. X. Ta'limda interfaol texnologiyalar. – Toshkent: Sano-standart, 2010.
7. Зеер Э. Ф. Компетентностный подход к образованию // Образование и наука. – 2005. – № 3. – С. 27–40.
8. Зимняя И. А. Ключевые компетенции – новая парадигма результата образования // Высшее образование сегодня. – 2003. – № 5. – С. 34–42.
9. Сериков В. В. Личностно ориентированное образование. – М.: Педагогическое общество России, 2004. – 288 с.
10. Татур Ю. Г. Компетентность в структуре модели качества подготовки специалиста // Высшее образование сегодня. – 2004. – № 3.
11. Хуторской А. В. Дидактическая эвристика. Теория и технология креативного обучения. – М.: МГУ, 2003. – 416 с.

-
- 13.00.00 Pedagogika fanlari
 - 13.00.01 Pedagogika nazariyasi. Pedagogik ta'limotlar tarixi
 - 13.00.02 Ta'lim va tarbiya nazariyasi va metodikasi (sohalar bo'yicha)
 - 13.00.03 Maxsus pedagogika
 - 13.00.04 Jismoniy tarbiya va sport mashg'ulotlari nazariyasi va metodikasi
 - 13.00.05 Kasb-hunar ta'limi nazariyasi va metodikasi
 - 13.00.06 Elektron ta'lim nazariyasi va metodikasi (ta'lim sohaları va bosqichlari bo'yicha)
 - 13.00.07 Ta'limda menejment
 - 13.00.08 Maktabgacha ta'lim va tarbiya nazariyasi va metodikasi
 - 13.00.09 Ijtimoiy pedagogika
 - 07.00.00 Tarix fanlari
 - 19.00.00 Psixologiya fanlari
 - 01.00.00 Fizika-matematika fanlari
 - 02.00.00 Kimyo fanlari
 - 03.00.00 Biologiya fanlari
 - 09.00.00 Falsafa fanlari
 - 10.00.00 Filologiya fanlari
 - 11.00.00 Geografiya fanlari

AKTABGACHA VA AKTAB TA'LIMI

Mas'ul muharrir: Ramzidin Ashurov

Ingliz tili muharriri: Murod Xoliyorov

Musahhih: Alibek Zokirov

Sahifalovchi va dizayner: Iskandar Islomov

2026. №8(1)

© Materiallar ko'chirib bosilganda "Maktabgacha va maktab ta'limi" jurnali manba sifatida ko'rsatilishi shart. Jurnalda bosilgan material va reklamalardagi dalillarning aniqligiga mualliflar ma'sul. Tahririyat fikri har vaqt ham mualliflar fikriga mos kelamasligi mumkin. Tahririyatga yuborilgan materiallar qaytarilmaydi.

"Maktabgacha va maktab ta'limi" jurnali 26.09.2023-yildan O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Adminstratsiyasi huzuridagi Axborot va ommaviy kommunikatsiyalar agentligi tomonidan №C-5669363 reyestr raqami tartibi bo'yicha ro'yxatdan o'tkazilgan.
Litsenziya raqami: № 136361.

Manzilimiz: Toshkent shahar, Yunusobod tumani
19-mavze, 17-uy.